

Bornholm
Ref. DOBJE/JIGNO
Den 23. november 2021

Referat af 1. møde i den lokale projektgruppe for Naternationalpark Almindingen

Torsdag d. 9. september 2021 kl. 14.00-16.30
Koldekilde, Segenvej 39, 3720 Åkirkeby

Deltagere:

Søren Friese (Naturstyrelsen Bornholm (NST) skovrider)
Dorte Bugge Jensen (NST projektleder)
Jill Grønberg Nothlev (NST referent)
Peter Haase (NaturBornholm)
Jesper Lindquist (Forsvaret)
Hanne Funch (Midtbornholms Rideklub)
Finn Hansen (Naturhistorisk Forening Bornholm)
Michael Stoltze (DN - Danmarks Naturfredningsforening, Lokalafdeling Bornholm)
Torben Johansen (nabo indenfor skovgærdet, Vallingebjerghus)
Hans Kurt Pedersen (nabo indenfor skovgærdet, Viskeledshuset)
John Holm (Dansk Ornitologisk Forening, lokalafdeling Bornholm)
Louise Lyng Bojesen (BRK- Bornholms Regionskommune, Center for Natur, Miljø og Fritid)
Flemming Torsten Sørensen (Friluftsrådet, lokalafdeling Bornholm)
Claus Clausen (Danmarks Idrætsforbund, lokalafdeling Bornholm)
Lars Wichman (Orienteringsløberne, Bornholm)
Mikkel Stub Jørgensen (Bornholms Træbane)
Peter Loth Sejersen (DJF - Danmarks Jægerforbund, Lokalafdeling Bornholm)
Hans Hansen (Bornholms Fødevarer og Landbrug)
Thor Lund Kure (Lokal naturplejedyreholder) – kom først til slutningen af diskussionen

Afbud:

Lokal dyrlæge
To naboer inden for gærdet
Pernille Kofod Lydolph (Destination Bornholm)

Vedlagt:

Bilag - Naturstyrelsens oplæg om Naternationalpark Almindingen

1. Velkomst ved Naturstyrelsen

Søren Friese bød velkommen.

2.+3. Præsentation og beskrivelse af begrebet naturnationalparker, samt baggrund og foreløbig tidsplan

Dorte Bugge Jensen introducerede rammer og baggrund for Naturnationalpark Almindingen (se bilag). Den er en af fem politisk vedtagne naturnationalparker i Danmark. Med naturnationalparkloven¹ er der vedtaget en retslig ramme for etablering og forvaltning af naturnationalparkområder i Danmark som bl.a. fastsætter, at naturnationalparkerne etableres på statsejede arealer, og at målet er at øge biodiversiteten bl.a. ved fri dynamik, udfasning af land- og skovbrug, samt hegning og udsætning af store planteædende pattedyr. Der hegnes for at holde dyrene inde, ikke for at holde befolkningen ude.

Processen for de 3 naturnationalparker Stråsø, Tranum og Almindingen blev på mødet gennemgået:

- Juni-september 2021 – indsamling af input til forvaltningsplan
- Oktober 2021 – NST udarbejder forslag til forvaltningsplan og retningslinjer for hver af de tre naturnationalparker
- November 2021 – forslag til plan forelægges ministeren
- December 2021 - planerne præsenteres for de lokale projektgrupper og de to nationale arbejdsgrupper
- Første kvartal 2022 – planerne godkendes af den politiske aftalekreds og planerne sendes herefter i 8 ugers offentlig høring
- Hele 2022 - Detailprojektering og indhentning af myndighedsgodkendelser
- Sommeren 2023 - indvielse

Det blev fremlagt, hvorfor Almindingen er blevet udvalgt til naturnationalpark, og der blev præsenteret eksempler på det nuværende naturgrundlag i Almindingen. Det blev også fremlagt, hvordan biodiversiteten kan fremmes fx ved omdannelse af rødgranbevoksninger til ny natur, hvilket allerede er blevet gjort flere steder i Almindingen, fx overdrev i Grønnevad og vådområde i Hagemyr. Andre biodiversitetsfremmende tiltag kan være veteranisering af træer, fjernelse af oversøiske træarter som sitkagran og rødeg mv. og lukning af mange grøfter.

Der skal laves en projektbeskrivelse og overordnede retningslinjer for Naturnationalpark Almindingen, som diskuteres på næste møde. Der kan ses eksempel for planen for Gribskov her:

https://naturstyrelsen.dk/media/300326/gribskov_projektbeskrivelse_endelig020921.pdf

---

¹ LOV nr 1177 af 08/06/2021 - Lov om ændring af lov om naturbeskyttelse, lov om skove, dyrevelfærdsloven, lov om mark- og vejfred og færdselsloven

4. Bordrunde - 3-5 min pr. deltager

Hver enkelt repræsentant redegjorde for de vigtigste budskaber ift. ønsker til Naturnationalpark Almindingen, samt muligheder og problemer

Repræsentant	Referat af bordrunde
NaturBornholm	NaturBornholm bakker op om etablering af NNP og ser mange muligheder for formidling og for at skabe interesse og forståelse for den bornholmske natur, især hos børn og unge. Herunder at føle og opleve naturen. Derfor er tilgængelighed vigtig, dvs. mange indgange gennem hegnet.
Forsvaret	Repræsenterer Forsvarets opklaringsbataljon, Hjemmeværnet og Forsvarets Ejendomsstyrelse. Forsvaret har behov for at kunne komme til deres installationer, hvor deres materiel skal kunne opbevares tørt og sikkert. Transport til og fra installationer skal kunne foregå på tørre og sikre veje. Indenfor NNP Almindingen er placeret bunkere. Disse bunkere er placeret der af hensyn til befolkningens sikkerhed, da de her er på afstand af beboelse m.m. Behov for adgang til øvelses- og træningsarealer. Disse aktiviteter skal kunne fortsætte.
Midtbornholms Rideklub som repræsentant for ryttere på Bornholm	Repræsenterer bornholmske ryttere via Dansk Rideforbund og takker for at sidde med ved bordet. Der findes også uorganiserede brugere. Mange ryttere er skeptiske overfor NNP, da vilde heste vil formene rytterne adgang til området. Dyrevelfærd for de udsatte dyr skal prioriteres højt. Det er vigtigt med mange adgange i hegnet, så der skal være fokus på udformning af låger til ryttere, og ønske om sluser og låger til hestevogne.
Naturhistorisk Forening Bornholm	Let adgang for så mange brugergrupper som muligt, men mængden af outdoor-aktiviteter skal begrænses. Måske bør Chr. X's Vej lukkes for motortrafik. Hegnet skal være størst muligt og der forslås samgræsning mellem bison, dådyr, krondyr og robuste hesteracer. Mindre hegning i den store hegning skal være muligt bl.a. til bekæmpelse af bjerg-rørhvene. Alt vand skal så vidt muligt bringes tilbage ved tilkastning af dybe grøfter ved Fembroerne, Røverkæret, Nydammene, Svinemose og Andresemosen.
Danmarks Naturfredningsforening Bornholm (DN)	Bakker op om NNP. I NNP skal naturen kunne udfolde sig så vildt og frit, som det er muligt i et landbrugsland. Herunder naturlig vandstand, store planteædere og kun hugst til fremme af biodiversiteten, udsigt og trafikikkerhed og lign. Hegn er nødvendigt for at beskytte de omkringliggende kulturarealer mod de store planteædere. Derfor også vigtigt med mange indgange for mennesker og en zonering af hensyn til dyrene, så der er dele af området som holdes fri for stier.
Vallingebjerghus	Positive over for NNP. Pointerer at fokus i NNP skal være på natur og vilde dyrs betingelse, i mindre grad end turisme. Det må ikke blive en zoologisk have. Ønsker fokus på tilstrækkelige P-forhold og begrænsning af uautoriseret kørsel. Er som nabo bekymret for at blive hegnet inde.

Viskeledshus	Enig med Vallengebjergerhus. Positive overfor NNP. Ønsker ikke højt hegn helt op til deres grund, samt at hegn er så lidt dominerende som muligt. Det skal være muligt med mindre hegn i den store hegning. Foreslår at bevare det nuværende to-trådede hegn og kreaturafgræsning i Grønnevad både af hensyn til nabo, kulturhistorie, landskab og tilgroning af den eksisterende natur. Ønsker mange indgange til NNP. Der er ikke tilstrækkeligt i Bisonskovens hegn. Adgang via stenter eller sluser med passende mellemrum eller tre-trådet hegn som man kan kravle under. Der skal primært tages hensyn til adgang til fods.
Dansk Ornitologisk Forening Bornholm	Støtter NNP og hilser velkommen at skovdriften stoppes og at der gives plads og ro til biodiversiteten i et mosaiklandskab med sammenhængende natur. Vigtigt med ro i perioden 1/3 – 1/9 i fuglenes yngletid, samt sikring af faunapassager, der ikke gennemskæres af veje og stier. Hvilke hegn og græssere der vælges, overlades til eksperter i vilde dyr. Når der skoves invasive arter skal man ift. nåletræ tænke på fugle, som ernærer sig af kogler. Ønsker ådsler i området. Mener at naturhensyn må stå over andre hensyn og at der er mange myter i NNP snakken, hvorfor debatten og information er vigtigt. DOF deltager gerne i et overvågningsprogram ift. forvaltningsplanen.
Bornholms Regionskommune (BRK)	Overordnet positive overfor NNP og afventer den konkrete projektbeskrivelse. Udtrykker et fagligt ønske om mere natur og mere friluftsliv. Fysisk og mental sundhed er vigtigt. Der skal ledes efter en løsning, hvor man starter et sted, som skaber sammenhæng med resten. Hvis det rekreative indskrænkes i NNP, så håber kommunen, at der gives plads til det på andre arealer. Muligvis skal kommunens arealer aktiveres mere. Ønsker afdækket om der på sigt kan/skal indføres fx bævere, som lever frit på øen. Opfordrer til at være opmærksom på klimaændringen og mere vand og en anderledes fordeling af nedbør over året end nu.
Friluftsrådet Bornholm	Er tilhænger af NNP. NNP-planen skal forholde sig til, at de fysisk aktive søger mere og mere ud i naturen, samt at naturen også er vigtig for det mentale helbred. Der skal skabes interesse for naturen for at sikre og redde den. Der skal være mange indgange i hegnen. Der skal være en zonerings indenfor NNP, da alle ikke kan være det samme sted på samme tid. Der skal være plads til alle, ikke nødvendigvis indenfor NNP, men så skal der findes plads andre steder. Fx er det ok hvis der ikke må cykles i NNP, bare man kan det et andet sted. Der behøves ikke MTB-spor i NNP. Nødvendigt med en proaktiv formidling og tilgang.
Danmarks Idrætsforbund Bornholm	Bekymring for mulighed for at afholde organiserede aktiviteter i fremtiden. Specifikt NNP er et område med få aktiviteter i forvejen, som det ønskes at fortsætte. Små O-løb er afhængig af HøstOpen for at få opdaterede O-løbskort. Ønsker ikke motorkørsel i NNP. Foreninger med aktiviteter i NNP er bl.a. Tejn Idrætsforening (løb på Højlyngstien) og Nyvest Idrætsforening. For MTB håbes på muligheder for at holde gennemkørende løb på store veje og stier. Om O-løb kan siges, at jo mere vild naturen er jo mere interessant er den for O-løbere.

Lokale orienteringsløbere	O løberne har 3 bekymringer: 1) Adgang – NNP giver øget pres på de andre skove. Både små løb med 30- 50 deltagere og større årlige løb skal kunne være der. 2) Hegn – Ikke glade for hegn. Det forstyrrer de naturlige løbemønstre, at skulle søge efter adgange, og vildtet kan blive presset ind i hegn af publikum. Løberne skal kunne kravle over eller under hegnene. 3) Store græssere – Heste, køer og får er intet problem. Bekymrede for vildtarter, når der er hegn, da det begrænser dyrenes flugtmuligheder.
Bornholms Travbane	Ordningen med travtræningsbanen i Almindingen fungerer rimeligt godt. NNP skal være tilgængeligt for ryttere, da der også findes travfolk som rider. Der bør være elektroniske låger til hestevogne. Hegn begrænser vildtets flugtmuligheder. Udsætning af heste frarådes under henvisning til dyrlægens udtalelse på naturvandringen, samt erfaringer fra Island. Dyrevelfærd er vigtig. Foreslår hesteådsler i NNP. Det er udbredt i Sverige.
Danmarks Jægerforbund kreds 8 (DJ)	Er for biodiversitet og mere natur, men mener at NNP er en dårlig ide. Det er præmaturo. Vi risikerer at stå om 20 år og konstatere, at det ikke virkede. Vi har en velfungerende naturpleje pt. Dyr kommer hjem på stald, hvilket sikrer, at der ikke skal beskydes dyr, da der ikke er prædatorer. Arealerne er for små, så det bliver ikke selvforvaltning. DJ er ikke glade for hegn, da det begrænser vildtet og dyrenes frie bevægelighed. Vi får ikke kompensation for tabt natur ved at hegne det bedste ind. Det kommer til at skabe store problemer. Vores verden er meget mere kompleks. Øens naturpleje leverer kød til restauranter, og hvis de ikke har nogen steder at sende deres dyr hen, så forsvinder de. NNP er ikke særlig "bright" eller særlig "green" - det er et eksperiment. Mennesket har skabt krisen. Byerne breder sig og tager areal op. Af lovtæksten fremgår det, at NNP-lov skaber problemer ift. anden lovgivning. Der foreslås hegnede løkker, hvor dyrene flyttes rundt. Vi skal være modige på Bornholm og etablere den mest minimale NNP.
Bornholms Landbrug og Fødevarer (BLF)	Er ligesom jægerne bekymrede for udviklingen af naturen i NNP. Herudover bekymrede for at sårbar natur afkaster zoner, hvor der kommer øget miljøregulering, dvs. randzonekonsekvenser for landbrugsejendomme. Vedr. dyr så ønsker BLF ikke indavl og sult inden for et hegn. Vedr. hegn så foreslås enkelt tråd eller specielt hegn og hegn i hegningen. Ønsker mindre og passable hegn. Opmærksomhedspunkter er vandstand, dyrehold og påvirkning på den lange bane. Opfordrer til ensretning af NNP på landsplan.
Lokal naturplejedyreholder	Intet partsindlæg - kom først til slutningen af diskussionen

Indkomne kommentarer til referat

Fra Torben Johansen, Vallingebyghus, Nabo indenfor Almindingsgærdet

Af referatet kan det fremstå som, om jeg ønsker flere P-pladser, hvor det modsatte er tilfældet.

Det er rigtigt, at jeg er optaget af om P-forholdene er tilstrækkelige og en evt. udvidelse kan ske der, hvor de ligger i forvejen og ikke nedlægge mere natur andre steder til parkering og tilkørsel dertil.

Vedr. at blive, hegned inde, mener jeg (lige som Viskeledshuset), at skrækscerariet er et højt hegn helt op til min grund.

Fra Danmarks Jægerforbund kreds 8 (DJ)

1. Jægerne anser, at det ikke er forsvarligt at bruge tamdyrs racer som heste og kvæg til helårs afgræsning, da de ikke har de genetiske forudsætninger mere efter at man har fremavlet andre egenskaber i gennem flere årtusinder, og de bliver ikke "vilde" bare fordi de lukkes ud i naturen og skal klare dig selv.
2. Kan det høje hegn rundt om hele projektet ikke undgås, så foretrækker vi en løsning hvor man sætter hjortearter ud, i lighed med det man gør i dag i dyrehaven i Jægersborg.

Fra lokal naturplejedyreholder, Thor Lund Kure

Vil fortsat gerne samarbejde med Naturstyrelsen om evt. supplerende naturpleje og udpinning af lysåbne naturarealer i det omfang det er muligt.

5. Drøftelse om og forslag til anbefalinger og løsninger

Søren Friese understregede i introduktion til diskussionen, at det ikke kan diskuteres, om der skal være en NNP, om der skal være et hegn, og om der skal være store græsædende pattedyr. Det er politisk vedtaget af aftalekredsen i Folketinget. Til diskussion er, hvilke arter af pattedyr der skal være, hvilken type hegn der skal være, hvor hegnslinjen skal være, og hvilke adgange der ønskes.

Hydrologi – hvad tænker I om det?

Dorte Bugge Jensen opsamlede på partsindlæggene ift. hydrologi. Det var blevet nævnt, at der skal tages hensyn til afvanding fra naboer, og at infrastrukturen i form af veje og stier er i spil. At arealet, der nu er udlagt til Naturnationalpark, tidligere var et landskab med lyngmoser og vådområder.

BRK: Opfordrer til at tænke langsigtet. Det er ikke nok at se bagud til hvad der var engang. Man må skue fremad og se det i relation til klimaændringer med temperaturstigning på 3,5 grader og øget nedbør. Tørre somre og våde vintre. Vær opmærksom på de uforudsigelige klimaforandringer.

NST: Infrastrukturen er i spil. Vi kan godt finde på at nedlægge veje. Veje fungerer som dæmninger og hæmmer nogen steder vandets frie bevægelse.

Forsvaret: På øvelsesterræn Raghhammer samler man vand op, som så kan lukkes ud, når der er brug for det. Der skal være plads til Forsvarets installationer og Forsvaret har brug for, at der bliver taget hensyn til de eksisterende installationer.

DN: Som opfølgning på partsindlæg fra DJ, pointerer DN, at NNP ikke er et eksperiment eller et dogme, og at principperne bag NNP hviler på et solidt fagligt grundlag og handler om at passe på verdenens liv. Målet er så vildt og naturligt som muligt. Grundprincipperne er naturlig hydrologi og store græssere, hvor der føres et godt tilsyn med dyrene. Der opnås et mere spændende naturbillede, når natur får lov at klare det selv. Der opstår en varieret og rigere natur, som det er målet at få mere af. Den klassiske naturpleje er dyr og mere homogen.

DJ: Ikke enig med DN – der er ingen beviser på, at det virker. Det er et dogme og DJ undres over det, fordi arealerne er små frimærker. Der opnås ikke den frie dynamik, som ønskes, når det handler om at røre så lidt som muligt. Jf. lovtekst er

der mulighed for at gøre indgreb af hensyn til fortidsminder, §3 beskyttet natur m.m.

DN: Det er ikke et dogme. Det er brugt på verdensplan. Men det er det muliges kunst i et landbrugsland som DK.

NST: Størrelsen på arealerne er en præmis og beslutningen om etablering af NNP er taget. Det kan vi ikke diskutere. Vi kan diskutere, hvad vi skal gøre i den ramme, vi er blevet givet. Målet er at øge biodiversiteten. Det er midlet, der kan være uenighed om.

Store græssere og hegn – hvad tænker I om det?

Dorte Bugge Jensen opsamlede på partsindlæggene ift. emnet.

Input om store græssere spænder fra forslag om så mange samgræssende dyr som muligt over til modstand mod indhegning af vildt og bekymring ved udsætning af heste. Der peges på at dyrevelfærd er vigtig. Ifm. hegn peger flere på vigtighed af mange indgange for forskellige brugere, herunder ryttere og hestevogne. Der er opmærksomhed på vildtets frie bevægelighed, samt forslag om mindre hegn i det store hegn.

Travbanen minder om, at dyrlægen i gruppen ikke anbefaler heste. Heste kan ikke betragtes som vilde, fordi området ikke er større og heste er nysgerrige.

Midtbornholms Rideklub påpeger at heste er opsøgende.

NST forklarer, at heste græsser på en ønskværdig måde, da de er rigtige græssere.

DJ foreslår, at der laves løkker til hestene, hvor hestene flyttes rundt.

BLF spørger, hvor mange dyr skal der være og hvilke.

NST svarer, at det er der ikke regnet på eller taget beslutning om endnu. Der skal være mange nok til, at de bliver sultne, men ikke udsultede, for ellers giver de ikke den effekt på arealerne, som ønskes opnået. Der skal være en reaktiv handleplan for dyrene.

O-løberne spørger, hvad erfaringerne er med heste i vådområdet Hagemyr.

Midtbornholms Rideklub svarer, at en lokal naturplejedyreholders heste (ref. Oldenborgere) kan tåle at gå i Hagemyr, men det kan mange hesteracer ikke. Andre racer har problemer med stikkende insekter.

Viskeledshus spørger, hvilken type hegn der påtænkes.

NST svarer, at det afhænger af hvilke dyr der vælges, men det tilstræbes, at det skal være mest muligt passabelt i forhold til arterne i hegning og hvad der kan accepteres i forhold til risiko for dyr, som slipper ud.

Viskeledshus siger, at NST nævnte på naturvandringen, at man evt. kunne nøjes med et lavt hegn.

NST svarer, at problemet er, at fx dåvildt løber et sådan hegn ned.

Friluftsrådet foreslår, at der arbejdes med innovative områder med passable hegn for udvalgte arter.

NST svarer, at det vil være fra dåvildt og op efter, at hegnet ikke bliver passabelt.

Friluftsliv og faciliteter – hvad tænker I om det?

Dorte Bugge Jensen opsamlede på partsindlæggene ift. emnet.

Det blev nævnt, at formidling er rigtig vigtig. At det er vigtigt at sikre så meget og så let adgang for de forskellige brugergrupper under hensyn til både vildt og ynglefugle. Nogen grupper frygter at aktiviteter, som militærtræning, ridning og O-løb vil blive begrænset.

O-løberne spurgte, om man kunne forstille sig et trampesti-netværk i stedet for lige veje. Erfaring fra andre steder er, at færdsel vil foregå på stier. Et netværk af mindre trampestier vil være godt for løberne.

NST svarer, at vi kommer til at arbejde med stilleområder i NNP, for at skabe refugier for vildtet.

BRK påpeger, at de handicappede bør indtænkes i planlægningen.

DJ mener, at det er vigtig at formidle, at natur også skal have ro, og der skal sikres områder, hvor der er ro til natur og arternes naturlige adfærd.

NST svarer at anmeldelser af aktiviteter, som vi også kender det i dag, er et redskab til beskyttelse.

6. Eventuelt

Intet til eventuelt

7. Opsummering og afrunding

NST takkede for, at alle bidrog til et godt og konstruktivt møde. Næste møde vil forventeligt blive afholdt i december, når der foreligger et udkast til projektbeskrivelse for Naturnationalpark Almindingen.

I er altid velkomne til at kontakte projektleder Dorte Bugge Jensen med input og omvendt kan hun også finde på at kontakte jer, hvis NST har brug for at få uddybet emner eller input.